

SME OBKLOPENÍ DETMI zo všetkých strán. Krehkými, nežnými bytosťami prežívajúcimi svojrázny detský svet, do ktorého sa občas, v prestávkach životného zjenu, pokúšame vniknúť, ale náš ponor do detskej duše je často taký plytký a povrchný, že naše otázky ostávajú otáznikmi. Máme nervózne, ťažko zvládauteľné dieťa, hľadáme príčinu v ňom samom, karháme ho, trestáme, bijeme, a našej pozornosti uniká skutočnosť, že chorí sme možno my — a nie naše dieťa. Ze jeho nervozita je len zákonitým odrazom tej našej. Sme obklopení deťmi zo všetkých strán, staráme sa všemožne o ich hmotné blaho, vieme, že potrebujú to i ono, dbáme o to, aby boli syté, dobre oblečení, a predsa mnoho razy nevieme, čo všetko sa skrýva za sústredeným detským dĺčkom, čo si to dieťa myslí o nás, o svete, kto a čo ho ťormuje. A naše výchovné metódy neraz zlyhávajú z jednoduchého dôvodu, že nepoznáme neopakovateľnú ľudskú kvalitu — detstvo.

Rozšířovať zložitost detskej osobnosti od okamihu, keď sa ako novorodenec po prvý raz prisaje k materskému prsníku, až do obdobia dospelosti, sa pokúšajú psychológovia. Výsledkom ich neúnavnej mravenčej práce sú mnohé, dnes už všeobecne poznatky, ktoré využívajú vo výchovnej praxi rodičia, pedagógovia a mnohí ďalší zodpovední za výchovu detí a mládeže. Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie v Bratislave, o ktorom bude reč, sa už od svojho vzniku (1964) podujal sledovať psychiku zdravého i narušeného dieťaťa a svojim viacročným vedeckým dielom dal odpoveď na mnohé závažné problémy spojené s výchovou a starostlivosťou o mladú generáciu.

Pozoruhodný bol výskum sústredený na našich najmenších. Zistilo sa, že pri budovaní a rozvíjaní emocionálneho vzťahu matka — dieťa, má dokázateľný vplyv už prvé láskavé prikladanie dieťaťa k prsníku, nežné dotyky matkiných rúk, prihováranie sa nemluvňatu i citlivé zaobchádzanie s drobným stredobodom rodiny. Mnohé, tzv. „jaselské deti“, najmä z dlhodobých kolektívnych zariadení, ochudobnené o prítomnosť matky, o jej intimitu, o dôkazy lásky vyjadrené trvalým kontaktom fyzickým i psychickým, tisícimi vzájomnými dotykmi, majú chudobnejší citový svet ako deti obklopené teplou rodinnou atmosférou. Táto citová „oklieštenosť“ má potom svoje dozvuky aj v neskoršom období psychického vývinu dieťaťa.

U starších detí sa pracovníci ústavu okrem iného zamerali na výskum vývoja a štruktúry reči v predškolskom veku, na tvorenie slov, viet, slovnej zásoby a na niektoré kladné i záporné vplyvy, ktoré s touto problematikou veľmi úzko súvisia. Porovnávali vývoj reči detí vychovávaných doma, v detských domovoch, v denných i týždenných škôlkach a zistili rad negatívnych faktorov, ktoré brzdia vývoj detskej reči najmä v trvalých kolektívnych zariadeniach. Tam je, z pochopiteľných dôvodov, dieťa obklopené neustálym džavotom ostatného drobizgu a na jedného výchovného pracovníka pripadá podstatne viacej detí ako pri výchove domácej, kde sa rodina usiluje trbiť reč svojej ratolesťi aj po každodennom príchode zo škôlky, takže, po nesčíselných opakovaníach, sa jej spoločnými silami podarí zdotat všetky rečové chyby dieťaťa.

Nad výsledkom ďalšieho výskumu by sa mali vážne zamyslieť najmä učitelia. Team pracovníkov ústavu vypracoval dotazník s približne dvadsiatimi situáciami, ktoré mali odzrkadliť, kto hrá v živote dieťaťa akú úlohu, na koho sa s rôznymi problémami a za akých okolností obracia, aká blízka mu je tá ktorá osoba, komu sa zdôverí so záležitosťami intímnyimi, s kým sa porozpráva o filme, na koho sa obráti o pomoc pri neúspechoch v škole a podobne. V hierarchii matka, otec, súrodenci, učiteľ, stará matka, starý otec, priateľ atď. sa v týchto anonymných dotazníkoch učitelia poväčšine ocitli kdesi v druhej polovici poradia, čo nie je pre žiadneho vychovávateľa liehotivým konštatovaním.

KTO SI, dieťa?

Vedeckú odpoveď na túto otázku z psychologického hľadiska už viac rokov skúma vyše 80-členný kolektív Ústavu detskej psychológie a potopsychológie v Bratislave na čele s PrDr. Karolom Adamovičom, CSc.

3

1. Skladanie parádka tvorí časť skúšky inteligencie. 2-3. Pri zisťovaní pamäti a pozornosti dieťaťa pomáhajú psychologom prístroje.

5

4. Pokus o nápravné cvičenie reči. 5. Radosť z prvých úspechov.

Foto E. Cigianová

Jedným z mnohých problémov, do ktorého sa ústav v poslednom čase „zahryzol“, je narastajúce zlo, narkománia mladistvých, skúmanie osobnosti narkomana, príčina, ktoré ho k narkománii doviedli i odhaľovanie „ohnisk nákazy“. Vypátrať zložitú psychologickú činiteľ, ktoré nútia mladého človeka k tomu, že sa ťažko dostupnou cestou a po zakázaných „chodníkoch“ ženie za narkotikami, že ich užívajú napriek ich veľkej škodlivosti, tieto činitele zovšeobecniť a pôsobiť proti narkománii preventívne, to sú ciele, ktoré si ústav vytýčil a už prvé stretnutia s vážnymi prípadmi narkománie dávajú tušiť náročnosť i opodstatnenosť tohto výskumu.

Po tieto dni ústav dokončuje jeden z najrozsiahlejších výskumov svojho druhu na Slovensku. Na základe dvaťsaťtisícovej vzorky detí od tretej triedy ZŠ po deviatu triedu ZŠ + žiakov zo všetkých typov škôl tretieho stupňa sa pracovníci ústavu pokúsili zmapovať súčasný vývin intelektových schopností detí z celého Slovenska vo vzťahu k ich sociálno-kultúrnemu prostrediu. Na tomto rozsiahlom živom materiáli dokázali ako markantne sa odráža vplyv prostredia na intelektové schopnosti dieťaťa, na jeho úspešnosť v škole, na jeho prospech, aktivitu atď. Ukázalo sa, že napr. vzdelanie rodičov veľmi úzko súvisí s prospechom dieťaťa i s jeho celkovým intelektom, že dieťa, ktoré podnecuje k učniu rodič, má vo vyučovacom procese lepšie výsledky

ako to, s ktorým sa doma nezaoberajú. Podrobne analyzovali prostredie i intelekt žiakov vyznamenaných prepadajúcich, odraz vidieckeho, a naopak, mestského prostredia na intelektové schopnosti dieťaťa, vplyv počtu detí v rodine na jeho duševnú úroveň a podobne.

Na základe intelligenčných testov detí okrem iného zistili, že hodnotenie ich vedomostí tradičným prospechom — známami sa veľa razy nekryje so skutočnou inteligenciou detí, čo má ďalekosiahle následky napr. pri výbere na strednovedelavacie, odborné i vysoké školy. Tento fakt, podložený presnými údajmi, dáva podnet k diskusi o tom, či terajšie kritériá výberu na horeuvedené školy obstoja a či sa nebude treba orientovať na nové formy výberu zohľadňujúce nielen prospech žiaka, ale aj jeho celkovú inteligenciu a tvorivé schopnosti.

Na Psychologickú výchovnú kliniku v Bratislave prichádza ročne do tisíc psychicky narušených detí. Poväzlivý počet. Deti nekľudné, nezvládnuteľné, so závažnými poruchami v učení i správaní, mentálne zaostávajúce, psychicky labilné a nevyvážené, tu hľadajú stratené zdravie. Možno aj pre toto alarmujúce číslo sú aj narušené detské osobnosti predmetom záujmu Výskumného ústavu detskej psychológie a patopsychológie v Bratislave. Početnými výskumami ústav sleduje zložitú problematiku duševne zaostalých a inak duševne narušených detí, ich inteligenciu, schopnosť, resp. neschopnosť vývoja, všima si vývin reči u mentálne zaostalých detí a pomocou modelových situácií sa ich snaží učiť hovoriť; je predĺženou rukou lekárov pri redukácii narušených detí. A keď u nás zaznamenávame významné úspechy pri liečbe týchto detí novými psychoterapeutickými metódami, napr. hudbou, maľbou, hrou a pod., nemalú zásluhu pri ich výskume a uvádzaní do praxe majú predovšetkým pracovníci Výskumného ústavu detskej psychológie a patopsychológie v Bratislave, ktorí majú vo svojom blízkom i perspektívnom pláne vždy hlbší a hlbší ponor do psychiky dieťaťa. A na úzadí ich skúseností, poznatkov a zovšeobecnení máme možnosť aj my zosvätejšie načrtnúť do neopakovateľného detského sveta a podieľať sa na jeho správnom a nenarušenom vývoji cielavedomejšie ako doteraz.

ERIKA BUKOVINSKÁ